

Theater over filosofie

*In the elder days of art
Builders wrought with greatest care
Each minute and unseen part,
For the gods are everywhere.*
(Longfellow) (1)

Filosofen beweren soms dat in principe niets ontsnapt aan filosofisch nadenken en verantwoording. Blijkbaar ontsnapt evenmin iets aan het theater, zelfs niet het filosoferen.

Dat 'de filosoof' voorwerp is van theater is niets nieuws. (Ik herinner me in mijn collegetijd meegespeeld te hebben in een stuk dat heette: *Van de filosoof die bijna stierf*). Wat wellicht nieuwer is, is het ten tonele voeren van individuele denkactiviteit. Zo zag ik enige tijd geleden een TV-opname van een toneelstuk waarin Descartes en Pascal hun diep-verschillende denkbeelden met elkaar confronteerden. Spinoza werd ten tonele gevoerd door Dimitri Frenkel Frank en anderen. Dezer dagen wordt een 'muziekgedicht' opgevoerd van Eric Vandermeulen over Nietzsche: *Friedrich-een nachtverstoorder*?

Johan Leysen -
(Witgenstein
Incorporated) —
Foto H. Sorgeloos

Witgenstein Incorporated van Peter Verburgt gaat wel erg ver. De tekst

sluit zeer nauw aan bij aantekeningen van twee toehoorders bij colleges van Wittgenstein gegeven in 1938 te Cambridge. Het stuk is één lange monoloog waarin beschrijvingen van allerlei omstandigheden van en tijdens de lessen afgewisseld worden met de in de directe rede uitgesproken gedachten van Wittgenstein, zoals die door de twee toehoorders werden opgetekend.

Denken is een lust (onvermijdelijk niet gespeend van allerlei kwellingen). In principe kan het dan ook een lust zijn om iets dat zo ondramatisch en etherisch lijkt als de activiteit van het filosoferen, ten tonele te voeren. Auteur Peter Verburgt, regisseur Jan Ritsema en acteur Johan Leysen zijn erin geslaagd die uitdaging voortreffelijk te beantwoorden. Ik was op voorhand vertrouwd met de colleges van Wittgenstein die aan de basis liggen van de tekst van Peter Verburgt. Was ik daarom een bevooroordeeld toeschouwer? Ik beschouw mezelf in dit geval toch eerder als een bevoorecht theaterbezoeker, die werd meege-sleept door de vertelling zelf.

Toneel van dit soort vereist niet alleen een grote inspanning (meer dan

twee uur luisteren naar een weinig dramatische of komische monoloog) en een scherpe aandacht. Het veronderstelt ook een minimale bekendheid met bepaalde onderwerpen (met de figuur van de filosoof Wittgenstein, zijn omgeving en zijn denken). Maar is dat niet altijd zo? Elk toneel, elke literaire tekst wijst uit boven datgene wat gezegd en getoond wordt, veronderstelt een zekere vertrouwdheid met figuren, ideeën, soorten situaties, enzovoort. Zou men niet mogen veronderstellen dat indrukwekkende denkers als Spinoza, Nietzsche, Wittgenstein, en iets van hun denkbeelden en van de reden van hun grootheid, niet alleen aan 'specialisten' bekend zouden zijn? Toneel als dit maakt een toeëigening mogelijk, door een breder publiek, van wat ten onrechte al te zeer opgesloten blijft in academische kring. Deze tekst en voorstelling stelt zelfs — qua inzicht — academische prestaties in de schaduw. De manier waarop Peter Verburgt Wittgenstein en zijn denken ten tonele voert, getuigt van een zeldzaam begrip, ook en vooral van de 'machinerie' van Wittgensteins denkdrijf, en van de eerlijkheid en onverbiddelijkheid ervan. Hier krijgt een niet-filosofisch (en een filosofisch geschoold) publiek de niet zo alledaagse gelegenheid in 'levend' contact te komen met radicale en tegelijk gedisciplineerde denkactiviteit.

Toneel over het filosoferen, niet over de filosoof

Wat dit stuk wil tonen, is niet de eigenzinnigheid, vreemdheid en suprematie van een geniale en excentrieke filosoof. In en door de precisie van het vertellen, nooit volledig te beheersen, wordt de zorgvuldigheid en radicaliteit getoond van Wittgensteins filosofen (2). Het is een denken dat zich niet verliest in abstracties, dat vecht tegen het gladgestreken en geruststellende van het gewone gepraat en het oppervlakkige getheoriseer. Met een enorme concentratie én overgave wil Wittgenstein fenomenen (zoals religieus geloven, twijfelen, een overtuiging bezitten) laten oplichten

